

Η ερμηνεία της κληρονομιάς στα μουσεία του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Μια μουσειολογική προσέγγιση

Δρ. Μαρίνα Καραβασίλη
Αρχαιολόγος

Μάνος Μικελάκης
Υπ. Δρ. ΕΜΠ - Αρχαιολόγος

Εικ. 1. Ζωολογικό Μουσείο Πανεπιστημίου Αθηνών.

Ο μουσειακός λόγος των πανεπιστημιακών μουσείων αναπτύσσεται ως αφήγηση που στοιχειοθετείται από τα ευρήματα, τα συνοδευτικά κείμενα, τις εκθεσιακές ή ερμηνευτικές πρακτικές. Μέσα από την περιγραφή και ανάλυσή του διαπιστώνεται αφενός η επιστημονική τεκμηρίωση και ταξινόμηση των συλλογών για τους φοιτητές - επιστήμονες και αφετέρου η ερμηνεία τους για τον επισκέπτη με στόχο την εκπαίδευση και την αναψυχή. Η διερεύνηση των τάσεων στους τομείς της μουσειακής εκπαίδευσης αναδεικνύει δύο βασικά επιστημολογικά, γνωσιακά και επικοινωνιακά μοντέλα: ένα θετικιστικό, που λαμβάνει τη γνώση ως ένα σύνολο ταξινομημένων πληροφοριών και ένα κονστρουκτιβιστικό, στο οποίο η γνώση είναι μια υποκειμενική διαδικασία, η οποία καθορίζεται από τις παρεχόμενες πληροφορίες και την ενεργή συμμετοχή του δέκτη. Η ερμηνεία, από την άλλη, εφαρμοσμένο εργαλείο της μουσειολογίας και της διαχείρισης της κληρονομιάς, δεν περιγράφει μόνο αντικείμενα, κυρίως αναδεικνύει έννοιες και σχέσεις παρακινώντας τον επισκέπτη να αναγνωρίσει το περιεχόμενο και τη σημασία της προστασίας. Το Μουσείο Ιστορίας του Πανεπιστημίου

Αθηνών συγκροτείται από θεματικές ενότητες, οι οποίες αναφέρονται στα πρώτα Τμήματα του Πανεπιστημίου Αθηνών και τα αντίστοιχα γνωστικά πεδία από την ίδρυσή του μέχρι σήμερα. Οι θεματικές αυτές ενότητες διαμορφώνουν ένα νοητό «κείμενο», το οποίο υποστηρίζεται από την περιγραφική ικανότητα των συλλογών (προσωπογραφίες, βιβλία, μετάλλια, σφραγίδες, εξοπλισμός εργαστηρίων, επιστημονικές συλλογές κ.ά.). Μέσα από την οργάνωση αυτή, ο επισκέπτης, ανάλογα με τα ενδιαφέροντά του, μπορεί να προχωρήσει σε πρωτογενείς αναγνώσεις ή μεγαλύτερες εμβυθύνσεις. Η ζεστή ξενάγηση από το προσωπικό του μουσείου αρθρώνει σε συνεκτικές αφηγήσεις το άρρητο αυτό «κείμενο» του μουσείου. Η ανάδειξη του περιβάλλοντος χώρου έχει καταστήσει «τον εξωτερικό χώρο έκθεμα και το φυσικό φως οδηγό για τη φιλοξενία στο αθηναϊκό αυτό σπίτι», όπως επισημαίνει χαρακτηριστικά η επιμελήτριά του κα. Ελ. Γιατρά. Από τα μουσεία της Φιλοσοφικής Σχολής, το Αρχαιολογικό Μουσείο δομείται αντίστοιχα μέσα από τους επιμέρους κλάδους και τις ταξινομητικές πρακτικές της αρχαιολογικής επιστήμης: κατά

θεματικές ενότητες (προϊστορική, κλασική, βυζαντινή, περιβαλλοντική αρχαιολογία) και σε σχέση με τη χρονολογική, γεωγραφική ή τυπολογική διάκριση των επιμέρους συλλογών (λιθοτεχνίας, κεραμικής, εικονογραφίας, κ.ά.). Το πλούσιο εποπτικό υλικό, τα συνοδευτικά κείμενα και οι εικονογραφικές απεικονίσεις αναδεικνύουν τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα της έκθεσης, καθώς προσφέρεται ένα θετικιστικά τεκμηριωμένο πλαίσιο αναφοράς για κάθε ενότητα. Το Μουσείο Εκμαγείων (εικ.3), από την άλλη, εντάσσεται στην παράδοση των γλυπτοθηκών, συνιστώντας ένα τρισδιάστατο εγχειρίδιο αρχαιολογίας. Η χωροθέτηση των αγαλμάτων γύρω από τον κεντρικό χώρο αναπτύσσει αφηρημένα τον τύπο ενός περίπτερου ναού, ενώ ο φυσικός φωτισμός αναδεικνύει το κάλλος της αρχαίας τέχνης. Η πρόσληψη των μνημάτων δεν περιορίζεται στην αισθητική συγκίνηση, αλλά εκτείνεται σε θέματα που αφορούν στις τεχνικές και την ιστορία της τέχνης. Από τα μουσεία των Φυσικών Επιστημών, το Μουσείο Ορυκτολογίας & Πετρολογίας είναι οργανωμένο σε δύο εκθεσιακές ενότητες: η πρώτη αφορά στην επιστημονική ταξινόμηση των συλλογών και

η δεύτερη στη συγκρότηση εκθεσιακών ενότητων για οργανωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα σε ομάδες μαθητικού κοινού. Η διάκριση αυτή εκτείνεται αντίστοιχα στις ερμηνευτικές και επικοινωνιακές στρατηγικές.

Οι προθήκες, τα ευρήματα και το εποπτικό υλικό της έκθεσης για τους μαθητές είναι οργανωμένα με φαντασία και ευαισθησία, ώστε να είναι αισθητικά ελκυστικά αλλά και πρόσφορα σε γνώσεις για θέματα που εμπίπτουν στα σχολικά μαθήματα. Η ολοκληρωμένη αυτή διαχειριστική πρόταση για τον επισκέπτη συμπληρώνεται με αιθούσα διαλέξεων και προβολών, εργαστήριο, αρχείο και εικονική ξενάγηση στις συλλογές μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Στο Μουσείο Βοτανικής, η έκθεση «Αττικό τοπίο & Περιβάλλον» αποτελεί μια άρτια οργανωμένη έκθεση, πλούσια σε τεκμηριωτικό υλικό, μουσειολογικές πρακτικές (διοράματα, μακέτες, ειδικές κατασκευές όπως ο Πύργος των Ανέμων, κ.ά.) και επιστημονικές προσεγγίσεις. Ο βασικός άλωστε ερμηνευτικός άξονας είναι, πέρα από τη μεταφορά γνώσεων, η ευαισθητοποίηση σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος.

Η έκθεση, παράλληλα με την παρουσίαση ενός πανοράματος των φυσικών επιστημών, αναπτύσσει έναν γόνιμο διάλογο σχετικά με την επίδραση της ανθρώπινης δραστηριότητας στο περιβάλλον, όπως αναγνωρίζεται από την ιστορία και εξέλιξη του Αττικού τοπίου.

Οι ενότητες που αφορούν στους αρχαίους ελληνικούς μύθους της κοσμογονίας, την πολεοδομική εξέλιξη και τις μελλοντικές προοπτικές του λεκανοπεδίου εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων 2004, αναδεικνύουν πέρα από τη φυσική, την ιστορική και πνευματική ενότητα του πολιτισμικού τοπίου.

Το Ζωολογικό Μουσείο (εικ. 1&2) εντάσσεται ως προς τη μουσειολογική του συγκρότηση στην παράδοση των cabinet of curiosities. Η ερμηνεία των συλλογών εμμένει στη συστηματική κατάταξή τους σε είδη, ομάδες και θεματικές. Τα διοράματα, οι φυσικές αναπαραστάσεις περιβαλλόντων όπως η αφρικανική ζούγκλα, η σαβάννα, κ.ά. αποτελούν μια εναλλακτική στρατηγική έκθεσης, καθώς προσφέρουν μια πιο σφαιρική αντίληψη του ζωικού βασιλείου. Τέλος, το Μουσείο Γεωλογίας - Παλαιοντολογίας αναπτύσσεται τόσο ως προς το ταξινομιστικό, χρονολογικό και τυπολογικό πλαίσιο της επιστήμης όσο και ως προς μια ευρύτερη πολιτισμική προσέγγιση. Παράλληλα με τη γεωλογική ιστορία, εξετάζεται η εξέλιξη του ανθρώπου μέσα από σημαντικά σκελετικά ευρήματα. Έμφαση δίνεται στην Πικερμική πανίδα αλλά και στις συλλογές ζωικών και φυτικών απολιθωμάτων. Οι εντυπωσιακές αναπαραστάσεις ζώων και η ξενάγηση από το εξειδικευμένο προσωπικό έχουν καταστήσει το μουσείο πόλο έλξης επισκεψέων από σχολεία. Στην Ιατρική Σχολή, οι δράσεις που μέχρι σήμερα έχουν αναληφθεί από το

Εγκληματολογικό Μουσείο και το Μουσείο Υγιεινής αφορούν στη συντήρηση, τεκμηρίωση και επανέκθεση των συλλογών στο πλαίσιο των μαθημάτων, χωρίς καμία ιδιαίτερη ερμηνευτική προσέγγιση. Το εκσυγχρονισμένο Μουσείο Ανθρωπολογίας, από την άλλη, αναδιάρταξε και παρουσίασε τις συλλογές του με στόχο την προσέλκυση όχι μόνο του ειδικού κοινού, φοιτητών, επιστημόνων, αλλά και ευρύτερων ομάδων, όπως μαθητές σχολείων. Η αρχιτεκτονική διαμόρφωση των αιθουσών και των προθηκών του, η μελέτη ορθού φωτισμού, η ποικιλία των εκθεσιακών πρακτικών (φωτογραφίες, αναπαραστάσεις, αντίγραφα κρανίων, κ.ά.) και η διεπιστημονική ανάγνωση του αντικειμένου του (με αναφορές στην αρχαιολογία, τη διαδικασία της ανασκαφής, τη σχέση φυσικού και πολιτισμικού τοπίου, κ.ά.) συνάδουν με τις σύγχρονες μουσειολογικές απαιτήσεις.

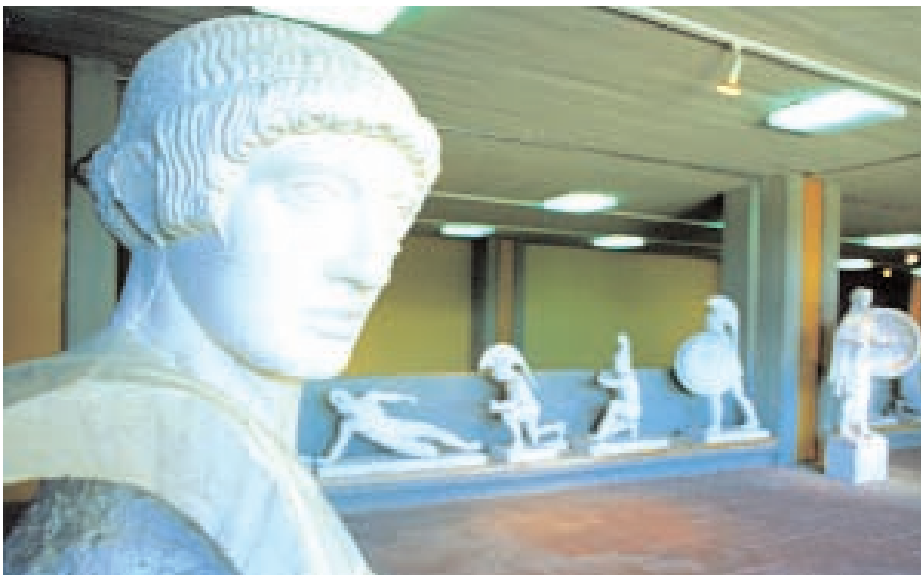
Τέλος, το Εικονικό Μουσείο, διαφοροποιούμενο από τις αντίστοιχες οικοσελίδες των Πανεπιστημιακών μουσείων, αναδεικνύει τη δυνατότητα εφαρμογής των νέων τεχνολογιών και των πολυμέσων στη μουσειακή εκπαίδευση. Στόχος του είναι η διαμόρφωση ενός ενιαίου εικονικού περιβάλλοντος για όλα τα μουσεία, ενός πολυγλωσσικού, πολυμεσικού δικτυακού τύπου, ο οποίος θα συμβάλλει στην ενημέρωση των χρηστών και την

Εικ. 2. Ζωολογικό Μουσείο Πανεπιστημίου Αθηνών.

επιστημονική διαχείριση της βάσης δεδομένων από τους επιμελητές τους. Η εικονική πραγματικότητα επιτρέπει την υλοποίηση της πλοήγησης σε τρισδιάστατα εκθέματα, σε ήχους, βίντεο, εικόνες και διαγράμματα, καθιστώντας την επίσκεψη μια αλληλοδραστική εκπαιδευτική εμπειρία. Αξιοσημείωτη ως μουσειακή και διαχειριστική πρόταση είναι η συγκρότηση του Υπαίθριου Αρχαιολογικού Μουσείου στον προαύλιο χώρο της Φιλοσοφικής Σχολής. Στο πλαίσιο των ραγδαίων χωροταξικών μεταβολών που προκύπτουν από τα μεγάλα αναπτυξιακά έργα, όπως το Αττικό Μετρό, η προστασία και διαχείριση της κληρονομιάς αποτελεί ένα αναγνωρισμένο αίτημα της διεθνούς κοινότητας. Σύμφωνα με τις αρχές της «ολοκληρωμένης προστασίας» που ορίζει η Σύμβαση της Γρανάδας, προωθήθηκε η καινοτόμος λύση της μεταφοράς και επανασύνθεσης του αρχαιολογικού χώρου που αποκαλύφθηκε στο Σύνταγμα σε χώρο της Φιλοσοφικής Σχολής. Μέσα από την επέμβαση αυτή, τα υλικά κατάλοιπα όχι μόνο δεν καταστρέφονται αλλά εγγράφονται σε μια σύγχρονη προοπτική. Μολονότι ο διαμορφούμενος αρχαιολογικός χώρος δεν τελεί σε πλήρη αρμονία με το ιστορικό και πολιτισμικό υπόβαθρο της περιοχής, ωστόσο εγείρει έναν γόνιμο διάλογο πάνω στο θέμα της προστασίας αρχαιολογικών χώρων με στέγαστρο (μορφολογία, υλικά κατασκευής, διαχείριση του επισκέπτη, κ.ά). Η νέα πολιτισμική και σημειολογική κατασκευή δεν

αναιρεί την προϋπάρχουσα. Ανακεφαλαιώνοντας θα μπορούσαμε να διακρίνουμε δύο βασικούς τύπους πανεπιστημιακών μουσείων ως προς τη μουσειολογική τους συγκρότηση. Στον πρώτο ανήκουν όσα παρουσιάζουν τις συλλογές τους μ' ένα αυστηρό ταξινομητικό σύστημα και παλαιωμένες εκθεσιακές μεθόδους (προθήκες με στοιχειώδες ενημερωτικό υλικό). Ο μουσειακός λόγος είναι αρχαιακός και επιστημονικός, παρέχοντας ένα σύνολο ειδικών γνώσεων στον επισκέπτη. Στον δεύτερο τύπο ανήκουν αυτά που επιχειρούν να συνθέσουν μια αφήγηση πυκνή σε νοήματα και σημασίες, ενεργοποιώντας τον επισκέπτη να διαμορφώσει την προσωπική του αντίληψη μέσα από μια ελεύθερη διαδικασία συμμετοχής και γνωσιακής σχέσης. Το παρεχόμενο μήνυμα δεν είναι μόνο η γνώση, αλλά κυρίως η ανάδειξη των αξιών της κληρονομιάς που εκτίθεται και κατά συνέπεια η σημασία της διαφύλαξης και προστασίας της. Η μετάθεση του ενδιαφέροντος από την επιστημονική κατάταξη των συλλογών στην αφηγηματική ερμηνεία τους για ένα ευρύτερο κοινό, αναδεικνύει τον δυναμικό ρόλο και τις προοπτικές των Πανεπιστημιακών Μουσείων στη σύγχρονη εποχή. Η ανάληψη από την άλλη καινοτόμων πρωτοβουλιών (Εικονικό Μουσείο, Υπαίθριο Μουσείο) προβάλλει τον σημαίνοντα ρόλο του Πανεπιστημίου Αθηνών για την προβολή της μουσειακής εκπαίδευσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- *Ο Νέος Οργανισμός του Πανεπιστημίου Αθηνών*, Νόμος 5343, 23/3/1932, Έκδοση της Εφημερίδας των Νόμων.
- *Το εν Αθήναις Πανεπιστήμιον μετά των παραρτημάτων αυτού 1923-24*, Εθνικόν & Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών. Εν Αθήναις 1924.
- *Εθνικόν Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών, Εκατονταετηρίς 1837-1937*, τχ. Ε'.
- Κοτζιάς, Ν. 1858. *Περί Πανεπιστημιακής σπουδής Δοκίμιον*. Αθήναι.
- Πανατζίδης, Ι. 1889. *Χρονικό της πρώτης πεντηκονταετίας του Ελληνικού Πανεπιστημίου*. Εν Αθήναις.
- Καραλή - Πανακοπούλου, Λ. 1988. «Ιστορία της ίδρυσης και στέγασης του Ανθρωπολογικού Μουσείου», *Αρχαιολογία*, τχ. 28, Σεπτέμβριος, 73-74.
- *Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιον Αθηνών, Μουσείο Ορυκτολογίας και Πετρολογίας 1835-2000*. Αθήνα 2000.
- Πίπιος, Θ. 1994. «Το Ανθρωπολογικό Μουσείο του Πανεπιστημίου Αθηνών, Ιστορικό και ανασυγκρότησή του», *ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ*, τχ. 2., Ιούνιος, Δελτίο Ανθρωπολογικής Εταιρείας των Φίλων του Ανθρωπολογικού Μουσείου, 5-17.
- Κόκκου, Δ. 1977. *Η μέριμνα για τις αρχαιότητες στην Ελλάδα & τα πρώτα Μουσεία*. Αθήνα.
- *Νομισματικό Μουσείο, Σύλλογος Φίλων Γενναδείου Βιβλιοθήκης. Ο πρώτος αιώνας του Νομισματικού Μουσείου, 1829-1922*. ΥΠΠΟ, Αθήνα 1988.
- Hooper-Greenhill, Eileen. 1999. «Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαιδευτική επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή», *Αρχαιολογία*, τχ. 72, Σεπτέμβριος, 47-49.
- Hooper - Greenhill, Eileen. 1992. *Museums and the Shaping of Knowledge*. London: Routledge.
- Lowenthal, D. 1985. *The Past is a Foreign Country*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Walsh, K. 1991. *The Representation of the Past: Museums and Heritage in the Post-modern World*. London: Routledge.
- Hewison, R. 1987. *The Heritage Industry: Britain in a Climate of Decline*. London: Methuen.
- Hewison, R. 1984. *Manual of Curatorship*. London: Butterworth Heinemann.
- Pearce, S. M. 1992. *Museums, Objects and Collections, a cultural study*. London: Leicester University Press.

Εικ. 3. Μουσείο Επиграφείων Πανεπιστημίου Αθηνών.